

Open Access - tájékoztató, dokumentáció szerzőknek és adminisztrátoroknak

Az elérhetőség jelölése az MTMT-ben

Bevezetés

A közlemények teljes szövegének olvashatóságát, hozzáférhetőségét (pl. open access) a Külső azonosítókban jelölni lehet az MTMT-ben. A szabad olvashatóság jelölése segíti a mű terjedését, egyre több olvasó válogat a tudományos irodalomban aszerint, hogy mekkora erőfeszítéssel érhető el a mű maga.

Főbb tulajdonságok

- *A jelölés alapvetően a szerző és/vagy az intézményi adminisztrátor feladata.*
- Szoftveresen - előre meghatározott esetekben - automatikusan megjelöljük a biztosan szabad hozzáférésű folyóiratokban, repozitóriumokban megjelent műveket.
- A program dinamikusan rendezi az elérési linkeket, sorban előre helyezi és ikonnal jelöli a teljes szöveg elérési lehetőségeket, ezeket is a szabad olvashatóság (🔓), korlátozottan szabad olvashatóság (🔒) vagy (elő)fizetés ellenében történő olvashatóság (💰) sorrendjében.
- Az elérhetőségről összesítést is szolgáltat a program a belépett felhasználóknak (szerzőknek a "17. Open Access statisztika" menü alatt, intézményi adminisztrátori felületen a Statisztikák/Open Access statisztika menüpontban).
  - Az összesítő táblázatokban a tudományos és oktatási jellegű közlemények szerepelnek

Használati tudnivalók

A program használata két részből áll: a közlemények jelölése és a jelölt közleményekről kimutatás készítése

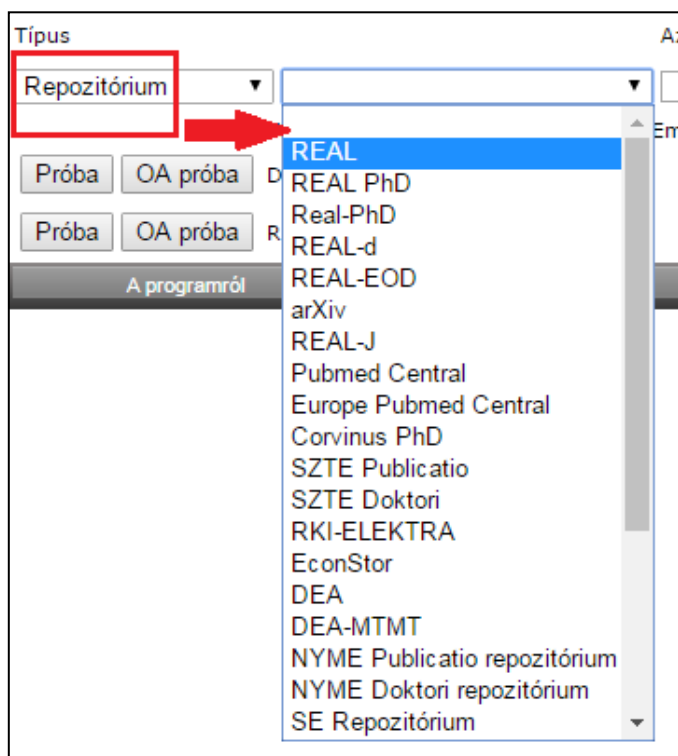
1. A jelölések beállításához ismerni kell a linkkel elérhető közlemény jogi és technikai jellemzőit, és ennek megfelelően kell eljárni.
  - a. Vannak olyan beállítások, amelyet a program kérés nélkül elvégez, ilyenek az Open Access folyóiratban megjelent közlemények és a teljesen nyílt repozitóriumi gyűjtemények tételeinek jelölése.
  - b. A legtöbb beállítást közleményenként kell elvégezni - végezheti szerző vagy adminisztrátor.
2. A jelölt közleményekről készíthető összesítés, táblázat, ahol az egyes számokon keresztül el lehet jutni a részletekhez is.
  - a. A szerzők táblázatát könnyen lehet használni, a számokra kattintva először egy rövid közlemény leírást, annak címére kattintva a részleteket lehet megnézni. A program futása nem igényli az időszak korlátozását.
  - b. Az adminisztrátorok felületén az időszak alapértelmezésként az aktuális évre van korlátozva. Ennek oka, hogy sok ezer közleményre futtatott összesítés erőforrásigényes és sokáig is tart, ezért az ilyen lekérdezéseket csak meggondoltan érdemes készíteni.
    - i. A szerzőre készített lekérdezés gyors, problémamentes.
    - ii. A részlegekre korlátozás nélküli futtatás terhelése, sebessége attól függ, milyen időszakra futtatják, az időszakban hány közlemény jelent meg.

- iii. A Támogatóra szűréshez az egyes közleményeknél a támogató és a pályázat/grant adatainak kitöltése után kaphatunk csak hasznos adatokat.
- iv. Az időszakra (intervallumra) szűrésnél érdemes elindulni a tárgyévvel, majd pedig igény szerint tágítani és áthelyezni az elemzés idő paramétereit.

Beállítások

Az olvashatóság beállítását a közlemény külső azonosítói beállítása során, vagy Repozitóriumba való feltöltés alkalmával lehet megadni. A link beállításánál az első lépés (amit ki is lehet hagyni) a link típusának választása a legördülő menüből. Az olvashatóság beállítása csak olyan linkek esetében értelmezhető, amik a közlemény teljes szövegéhez vezetnek, ezek külön típusokba, csoportokba sorolva kezelhetők:

- DOI
- Repozitórium (valamennyi típus)
- Kiadói adatbázis (valamennyi típus)
- Link (csak a Teljes dokumentum, Repozitóriumban, Kiadónál típusok)

1. ábra Link kiválasztása a Külső azonosító felvitele során

Lehetséges olvashatóság beállítások

Beállítás	Magyarázat	Példa
Nyílt [Gold]	A közlemény korlátozás nélkül elérhető az elsődleges közzétételi helyen	<ul style="list-style-type: none"> – Open Access folyóiratban – a kiadó honlapján – PhD disszertáció a fokozatot kiadó intézmény repozitóriumában
Fizetős [Pay]	A közlemény csak díjfizetés ellenében érhető el az elsődleges közzétételi helyen	<ul style="list-style-type: none"> – a kiadó honlapján – nem open access folyóiratban
Nyílt [Green]	A közlemény korlátozás nélkül elérhető repozitóriumban	
Korlátozott [Restricted]	A közlemény csak bizonyos felhasználói kör számára érhető el repozitóriumban	<ul style="list-style-type: none"> – csak a folyóirat előfizetői – csak a repozitórium regisztrált felhasználói – csak megadott IP tartományból
Korlátozott (embargós) [Embargo_r]	A közlemény csak bizonyos felhasználói kör számára érhető el repozitóriumban, de egy adott dátum után nyílt hozzáférésűvé válik	<ul style="list-style-type: none"> – a megjelenés után 3 hónapig csak a folyóirat előfizetői tölthetik le a cikkeket – a kiadó hozzájárul, hogy egy adott repozitórium felhasználói hozzáférjenek a megjelent cikkhez, de a cikk nyílt hozzáférésű közzétételét csak a megjelenést követő 1 év leteltével engedélyezi
Zárt [Closed]	A közlemény csak nagyon szűk felhasználói kör számára érhető el	<ul style="list-style-type: none"> – csak a repozitórium munkatársai
Zárt (embargós) [Embargo_c]	A közlemény csak nagyon szűk felhasználói kör számára érhető el, de egy adott dátum után nyílt hozzáférésűvé válik	<ul style="list-style-type: none"> – a kiadó hozzájárul a közlemény nyílt hozzáféréssel való archiválásához, de csak a cikk megjelenését követő 1 év elteltével (addig csak a repozitórium munkatársai dolgozhatnak a teljes szöveggel)

The screenshot shows a web form with the following fields:

- Típus: Repozitórium
- Azonosító: REAL
- 1234
- Típus Azonosító OA Embargó Felvivő Érvényesítő
- A programról
- Az adatbázis adminisztrátora: admin@mtmt.hu
- Open Access dropdown menu with options: green, gold, restricted, closed, embargo_r, embargo_c, pay.
- Embargó lejárat

2. ábra A hozzáférés módjának kiválasztása

The screenshot shows the same web form as above, but with the following changes:

- The 'Open Access' dropdown menu is set to 'embargo_r'.
- The 'Embargó lejárat' field is set to '2016'.

3. ábra Embargós hozzáférési mód kiválasztása után a lejárat dátumának megadása

Jelzések, ikonok az MTMT-ben

Az MTMT jelzi az olvashatóságot a dokumentum elérési hivatkozásai elé helyezett ikonokkal, amennyiben a közleményt rögzítő, kezelő szerző vagy adminisztrátor beállította az olvashatósági jellemzőket vagy a link olyan folyóiratra vagy repozitóriumra mutat, melynek szabad hozzáférést az MTMT szoftvere automatikusan beállítja. Ezért lehet, hogy teljes szövegek elérhetők jelöletlen linkek segítségével is.

A közlemény címe előtti ikonnak a program a legjobb elérhetőséget jelzi, az összes elérhetőség elemzésével.

- A program elsőként a DOI-t választja, ha azzal a teljes közlemény szabadon elérhető.
- Ha a DOI linkje előfizetést igényel, akkor a cím előtt azon repozitórium hivatkozást mutatja a program, ahonnan szabadon elérhető a közlemény vagy annak utolsó kézirata.
- Ha a cím előtt (elő)fizetős ikon van, akkor a közlemény szabadon nem olvasható.
  - Ilyenkor is lehetséges, hogy a repozitórium linkre kattintva találunk arra lehetőséget, hogy a szerzőtől e-mailben elkérjük a dokumentum különlenyomatát.

 ikon -- jelez a szabad elérhetőséget / olvashatóságot a közlemény elsődleges megjelenési helyén (pl. a kiadó honlapja).

 ikon -- jelzi a szabad elérhetőséget / olvashatóságot repozitóriumban archivált példány elérhetősége esetén.

 ikon -- jelzi a korlátozott kör számára hozzáférhető példányokat. A korlátozott hozzáférés azt jelenti, hogy letöltés csak pl. a repozitóriumba bejelentkezve, vagy az egyetem/kutatóhely IP címéről kezdeményezhető. Gyakori, hogy a korlátozás csak egy meghatározott dátumig, ún. embargó időszakra szól és ez idő alatt is megkaphatjuk a szerzőtől a dokumentumot egy gombra kattintva, automatikusan adminisztrált e-mail segítségével.

 ikon -- jelzi a zárt elhelyezést, a dokumentum csak ~~könyvtáraknak~~ a gyűjtemény munkatársai számára hozzáférhető. Gyakori, hogy a korlátozás csak egy meghatározott dátumig, ún. embargó időszakra szól és ez idő alatt is megkaphatjuk a szerzőtől a dokumentumot egy gombra kattintva, automatikusan adminisztrált e-mail segítségével.

 Naptár ikon -- jelzi az embargó határidejét. (A határidő lejártával - a közlemény szabadon olvashatóvá válásakor - a program a jelölést szabad elérhetőségre változtatja, azaz a lakat színe megváltozik és a naptár ikon eltűnik.)

 Dollár/pénz ikon -- jelzi az olyan tartalmakat, amelyeket vagy előfizetéssel vagy egyszeri vásárlással lehet elérni.

Definíciók, tanácsok

Olvashatóság

Az MTMT jelölései a felhasználó számára jelölik a dokumentum elérhetőségét, az ikonok nincsenek kötelező kapcsolatban sem az Open Access politikával, sem a szerzői jog adta lehetőségekkel. Az elérhetőség jogszerű jelölése a hivatkozást/linket beállító felhasználó felelőssége.

Nyílt hozzáférés (Open Access) - Arany út (hozzáférés OA folyóirat honlapján)

Ez a leggyakoribb oka a dokumentum szabad hozzáféréseinek, azonban a sokszínű szerzői jogi helyzetet az MTMT jelölései nem tudják követni.

A rendelkezésre álló információk alapján az Open Access tulajdonságok szerint az MTMT - jelenleg - a belépett felhasználó számára statisztikát készíthet a keresés szerinti dokumentumok Open Access tulajdonságai szerint, a szerző számára a főmenü 17-ik pontjában.

Nyílt hozzáférés (Open Access) - Zöld út (Repozítoriumi hozzáférés)

A repozitóriumokban, mint elektronikus könyvtárakban tárolt dokumentumokhoz hozzáférni a repozitóriumot működtető szervezet által megszabott beállítások szerint lehet. Vannak repozitóriumok, ahol csak nyílt hozzáférésű dokumentumok találhatóak (például az arxiv.org), másutt, (például a Pubmed Centralban) lehetnek embargós dokumentumok is. Az MTMT programja figyeli az embargó dátumát és az embargó elmúltával a dokumentum elérését a zöld színű nyitott lakat ikonnal jelzi.

Az embargós dokumentumhoz gyakran hozzá lehet jutni úgy, hogy a repozitórium közlemény-adatlapjáról a szerzőtől e-mailben kérünk egy példányt a még embargós dokumentumból.

Az Open Access (nyílt hozzáférés) kezelését a SIM4RDM FP7-es projekt (<http://www.sim4rdm.eu>) projekt támogatásával valósítottuk meg.

